

SACCO VE VANZETTİ ARTIK HEP YAŞAYACAK

Güney GÖNENÇ

Elektrik Mühendisi
EMO Ankara Şubesi

SUNUŞ

Bundan 26 yıl önce Bilim ve Sanat dergisinde yayımlanmış, 2 yıl önce yitirdiğimiz “Hocaların Hocası” Güney Gönenç’in kunduracı ustası Nicola Sacco ve işportacı-balıkçı Bartolomeo Vanzetti anısına kaleme aldığı yazı. 12 Eylül faşizminin koşullarının hala yoğun olarak hissedildiği, aydınların-sanatçıların, işçilerin, sendikacıların, sosyalistlerin... velhasıl tüm ezilenlerin uydurma delillerle yargılandığı, işkenceden geçirildiği, idam edildiği faşizm koşullarının karanlığında yazılmış bir yazı Güney Hoca’nın kaleminden dökülenler. Yakın tarihimizde 1402’likler olarak anımsanan Güney Hoca ve onun gibi mağdur olan yüzlerce öğretim üyesinin üniversitelerle ilişkilerinin kesildiği, bilimsel yaşama verilen “faşizm arası”nın boşluğunda yine de hayata tutunmaya çalışan umutlu ve direngen yüreklerin çığılığı biraz da...

Tarih: 5 Mayıs 1984. 1256 aydın “Türkiye’de Demokratik Düzene İlişkin Gözlem ve İstemler” başlıklı 6 sayfalık “Aydınlar Dilekçesi”ni Cumhurbaşkanlığı ve Meclis Başkanlığı’na sunuyor [1]. 12 Eylül faşizminin işkenceci, adalet fakiri tavrını deşifre eden bu dilekçeyi Prof. Dr. Fehmi Yavuz, Prof. Dr. Hüsnü Göksel, Bilgesu Erenus, Esin Afşar, Prof. Dr. Bahri Savcı ve Aziz Nesin teslim ediyor. Dilekçenin verildiği gün Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yasaklanıyor. Dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren, “Biz çok aydın gördük, vatan hainliği yaptılar. Son padişah Vahdettin de aydındır. Ama memleketi düşmanlara teslim etti” açıklamasını yapıyor. Aziz Nesin ise “Vahdettin’in aydın olup olmadığı tartışılır ama devlet başkanı olduğu kesindir” diyor [2].

Aydınlar Dilekçesi, yayımlanmasının üstünden yaklaşık 30 yıl geçmiş olsa da faşizm koşullarının geçerli olduğu tüm dönemlere atfı yapmaktan geri kalmayan bir niteliğe sahip. Temsili demokrasiye dair ifade edilenler ister istemez çağrışımlar yaratıyor düşüncede: “... Çoğunluk iradesinin özgürce belirlenmesini engelleyen koşullar demokrasiye aykırıdır. Bunun gibi, çoğunluk iradesini bahane ederek temel hakları yok etmek de demokrasi ile bağdaşmaz.”

5 Mayıs 1984 tarihinde Aydınlar Dilekçesini Cumhurbaşkanlığı Köşküne sunan heyette Prof. Fehmi Yavuz, sözcü Prof. Hüsnü Göksel, Bilgesu Erenus, Aziz Nesin, Esin Afşar ve Prof. Bahri Savcı yer alıyordu.

Dilekçeye imza atan aydınların bir kısmı “muayyen memleketlerin menfaatlerine aykırı davranmaktan” 8 ile 30 yıl arasında hapis istemiyle yargılanıyorlar. Ve bu dilekçeyi imzalayan 1256 aydından birisi de Güney Gönenç. Tıpkı Bartolomeo Vanzetti gibi “Yaptıkları için değil, inandıkları için çile çeken”lerden... İdamlarının 60. yılında, 1987 yılında yayımlanan bu yazıyı Güney Gönenç anısına tekrar yayımlıyoruz.

Ömürhan A. Soysal

EMO Ankara Şubesi 21. Dönem Yayın Kurulu Üyesi

Referanslar:

[1] <http://bianet.org/biamag/bianet/19444-aydinlar-dilekcesi-tam-metni>

[2] <http://bianet.org/biamag/diger/144201-aziz-nesin-kenan-evren-degismeyen-turkiye>

“Bütün bunlar olmasaydı ömrümü belki de sokak köşelerinde beni aşığılayan insanlara dil dökmekle geçirecektim. Belki de bilinmeden, tanınmadan yenik düşmüş bir insan olarak ölüp gidecektim. Oysa şimdi öyle değil. Bu ölüm bizim başarımız ve zaferimiz. Hoşgörü için, adalet için, insanın insanı anlaması için eskaza gördüğümüzün bu hizmeti gerçekleştirebileceğimizi bütün yaşamımız boyunca umamazdık bile. Sözlerimiz, yaşamımız, çektiğimiz acılar; bunlar hiçbir şey değil. Yaşama hakkımızı – iyi bir kunduracı ile yoksul bir işportacının yaşama hakkını- elimizden almaları; işe önemli olan bu! Ama yaşamımızın o son anını elimizden alamayacaklar. O son acı bizim zaferimiz olacak!”

Bu sözleri Vanzetti bir gazeteciye elektrikli sandalyede yaşamını yitirmesinden kısa bir süre önce söyledi. Ölüm hücrelerinde yedi yıl süren bir bekleyişten sonra kunduracı ustası Nicola Sacco ve işportacı-balıkçı Bartolomeo Vanzetti, bu iki namuslu ve yiğit insan, 23 Ağustos 1927 gününün ilk dakikalarında idam edildiler.

1920'lerin Amerikası

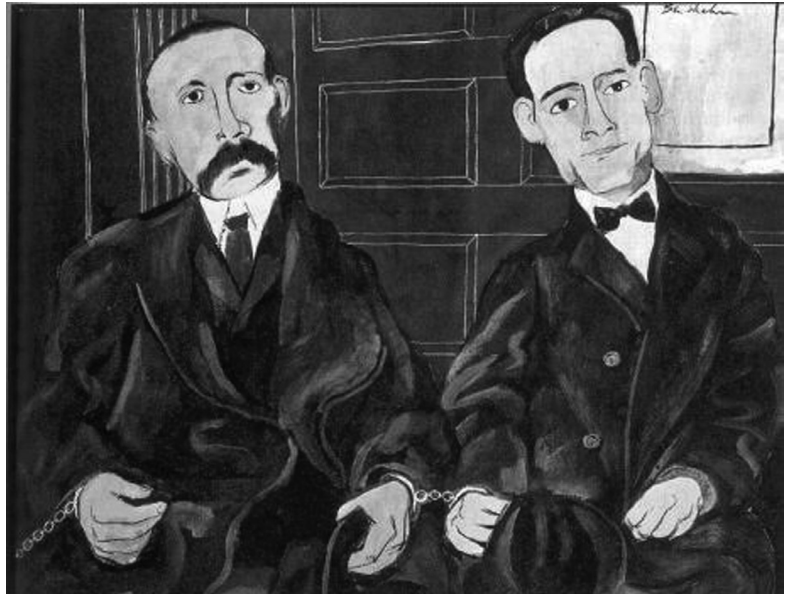
Sacco ile Vanzetti ABD'de 1920 yılında doruğuna çıkartılan antikomünist histeri ortamı içinde tutuklandılar. 1918'de savaşın bitmesiyle ortaya çıkan görülmemiş oranda işsizlik, ücretler düzeyinin korkunç düşüklüğü, büyük sermayenin gittikçe büyümesine karşılık orta katmanların hızla yoksullaşması tüm ABD'de huzursuzluğun yaygınlaşmasına yol açtı. 1917 ve 1918 yıllarında 1 milyon dolayında olan grevci işçi sayısı 1919'da 4 milyona yükseldi. İşçiler grevlerde ekonomik haklar yanında demokratik haklar talep etmeye, kimi endüstri kollarının millileştirilmesini istemeye başladılar. Seattle'da 60 bin işçinin başlattığı genel grev sırasında kent yönetimi birkaç günlüğüne işçi komitesinin eline geçti. 1919 Eylülünde başlayan çelik endüstri grevine 365 bin işçi katıldı.

Sermaye gelişen radikal hareketleri geriletmek için yoğun bir saldırıya geçti. 7 Kasım 1919'da polis ilerici kuruluşlara “baskın”lar düzenledi. (New York Times gazetesi bu tarihin “ders olsun diye” Devrimin ikinci yıldönümüne denk düşürdüğüne yazıyordu!) 70 kentte

aynı anda gerçekleştirilen 2 Ocak 1920 “baskın”larında tüm ülkede 6 bini aşkın ilerici tutuklandı. Solcu partilerin tüm binaları basıldı, tüm yöneticileri hapse atıldı. Radikal tanınan, sendikalaşma çabalarına katılmış pek çok işçi de tutuklananlar arasındaydı. Tutuklananlar kentlerin büyük caddelerinden toplu halde geçirildiler. Tutuklananlara ve yakınlarına uygulanan işkenceler görülmemiş boyutlara ulaştı. Burjuva basınının da yardımıyla tüm ülke bir korku ve dehşet ortamına sokuldu. Gericilik tüm ülkede kol gezer oldu. Üye sayısı 5 milyona yükselmiş olan ırkçı-faşist örgüt Ku Klux Klan özellikle güney eyaletlerinde dehşet saçıyordu. Ünlü Chicago gangsteri Al Capone'nin bile “Bolşevikler kapımızda... İşçilerimizi kızılın dergilerinden, kitaplarından, desiselerinden uzak tutalım” biçiminde demeç verdiğini anımsatalım. Yoğun baskıya uğrayan gruplardan biri de göçmen işçilerdi. Göçmen işçiler en ağır işlerde en düşük ücretlerle çalıştırılıyorlar, -zencilerle birlikte- en son işe alınıp en önce işten atılıyorlardı. Örneğin madenlerde çalışanların %44'ünü, demir-çelik endüstrisinde çalışanların yüzde 36'sını göçmen işçiler oluşturuyordu.

Mahkeme Değil Maskaralık

Tutuklananlardan biri, matbaa işçisi Andrea Salsedo 8 hafta yasa dışı olarak tutuklu kaldıktan sonra New York'ta bir polis binasının 14'üncü kat penceresinden atlayarak intihar(!) etti. Salsedo, Sacco ve Vanzetti gibi İtalyan göçmeniydi ve onların arkadaşıydı. Salsedo'nun “intihar”ını protesto amacıyla 9 Mayıs 1920 günü bir miting yapılması kararlaştırıldı. Mitingin düzenleyicileri arasında Sacco ve Vanzetti de vardı. Sacco ile Vanzetti

mitinge dört gün kala üzerlerinde mitingin afiş ve duyuruları ile yakalanıp tutuklandılar, bir yıl sonra 1921 Mayıs'ında ise cinayet suçundan yargılanmaya başladılar! Üzerlerine yüklenen suç 1920 Nisan ayında bir fabrikaya işçi ücretlerini götürülen arabanın soyulması ve bu sırada iki görevlinin öldürülmesi idi.

Utanç verici bir maskaralık biçiminde iki ay süren yargılama sonucunda mahkeme Sacco ve Vanzetti hakkında idam kararı verdi. Bu yargılamanın tüyler ürpertici ayrıntılarına burada yer vermeye olanak yok. Sacco ve Vanzetti lehine ifade veren 100'den fazla tanığın ifadeleri göz önüne bile alınmadı, bu tanıkların çoğu göçmen işçilerdi, ifadelerini ya çok bozuk bir İngilizceyle ya da çevirmen aracılığıyla veriyorlardı. Sacco ve Vanzetti'yi olay yerinde gördüklerini belirten tanıklardan bir bölümü ifadelerinin baskı altında alındığını belirttiler,

bunların tümü işlerinden atıldılar ve kara listeye alındılar. Tanıklıkları karara temel olan iki tanıktan birinin o sırada New York'taki bir hapisneden kaçak olduğu ve mahkemede takma adla tanıklık yaptığı ortaya çıktı! Öteki tanık ise, olaydan hemen sonra verdiği ifadeyle olay yerine çok uzak olduğunu, kimseyi

göremediğini söylediği halde, mahkemede hemen yanında oturan Sacco'yu en ince ayrıntılarına kadar tarif etti. Savcı jüriyi etkilemek için Sacco ve Vanzetti'nin -davayla ilgisi olmayan- dünya görüşlerine ilişkin sorularla günler geçirdi. Sacco'nun ve Vanzetti'nin ABD'yi sevip sevmediklerini seviyorlarsa neden Dünya Savaşı'nda asker olmaktan kaçtıklarını "bunlar gibilerin" bu ülkeye salt para kazanmak için mi geldiklerini, neden nankör oldukları, doğdukları İtalyan kasabasında Boston'daki gibi güzel okullar olup olmadığı gibi sorular günler boyu yinelendi. Savcının uzun konuşmasının sonunda jüriye dönüp "Sayın jüri

üyeleri görevinizi yapın. Görevinizi erkekçe yapın. Ey Norfolk'lu yiğitler, birbirinize uyun!" demesi, bizzat yargıcin Vanzetti hakkında jüriye söylediği "Bu adam isnat edilen suçu işlemiş olmasa bile yine de ahlak yönünden kusurludur, çünkü mevcut kurumlarımızın düşmanıdır" sözleri, yine yargıcin jüriye "Kararlarınızı verirken Fransa'da savaş alanında ölen yiğit askerlerimizin düşünün. Aynı vatanseverlik duygusuyla kararınızı verin" demesi, jüri sözcüsünün her sabah mahkeme salonuna girdiğinde bayrağın karşısında saygı duruşunda bulunup asker selamı verdikten sonra yerine geçip oturan fanatik bir polis emeklisi oluşu, tüm jüri üyelerinin varlıklı Norfolk'lulardan oluşması... bütün bunlar sonradan ortaya çıkan yeni veriler karşısında ayrıntı haline geldi. Bunların en önemlisi Madeiros adında Portekiz göçmeni bir banka soyguncusunun dava konusu soygunu ve cinayetleri kendisinin de

içinde bulunduğu Morelli Çetesi'nin gerçekleştirdiğini yazılı ve imzalı olarak açıklaması oldu. İki FBI yetkilisi Sacco ve Vanzetti'nin tutuklanması ve sonradan mahkum edilmesi emrinin Washington'dan verildiğini yine imzaları altında belirttiler. Davaya bakan savcının yerine atanan yeni savcı, soygunu yapanları gördüklerini ve bunların Sacco

ve Vanzetti olmadığını beyan eden iki tanığın ifadesini eski savcının gizlemiş olduğunu resmen açıkladı. Bu arada bir üniversite profesörü, yargıcin karardan hemen sonra kendisine "O anarşist dürzülere layık olanı verdim, şimdi gitsinler yagıtaydan boylarının ölçüsünü alsınlar" demiş olduğunu beyan etti. Bir başka imzalı ifadeyle jüri sözcüsü olan polis emeklisinin daha yargılamanın başladığı günlerde "nasılsa bu adamları asacağız" dediği ortaya çıktı. Bütün bunların hepsi ve daha pek çok yeni delil yargıç Thayer'ce sürekli reddedildi. Yargıtay da yargıcin kararını sürekli onayladı.

Tepkiler... Tepkiler...

İki radikal işçinin bu denli kepazece yargılanıp haksız biçimde idama mahkum edilmesi ilerici, demokrat ABD ve Dünya kamuoyunda büyük yankılar uyandırdı. Sacco ve Vanzetti için dünyanın hemen her yerinde imza kampanyaları açıldı, gösteriler düzenlendi. İmza kampanyasında başı çekenler arasında Albert Einstein, Romain Rolland, George Bernard Shaw, John Galsworthy, H. G. Wells, Sinclair Lewis, Upton Sinclair, John Dos Passos, Carl Van Doren, K. Ann Porter ve Anatole France vardı.

Davaya yeniden bakılması yönündeki tüm başvurular reddedildi. Tüm af dilekleri geri çevrildi. 9 Nisan'da karar Sacco ve Vanzetti'ye okundu. 22 Ağustos gecesi dünyanın dört bir yanında tüm demokratlar, ilericiler, sosyalistler meydanları doldurdu. Hapishane önünde yapılan yürüyüşte aralarında ünlü romancı Dos Passos'un da bulunduğu çok sayıda aydın ve sanatçı tutuklandılar. Gece yarısını birkaç dakika geçe hapishanenin ışıkları bir an sönmüştü, yeniden ışıldı. Sacco ve Vanzetti artık hep yaşayacaktı.

Sacco ve Vanzetti, Nazım Hikmet'in deyişle "Dolarların emrindeki adalate kurban giden bu iki ihtilal neferi" pek çok sanat eserinde dile getirildi. Bunların başında idam gecesi Nazım Hikmet'in Moskova'da yazdığı ünlü şiir gelir. Ayrıca Ben Shahn'ın resimlerini, Upton Sinclair'in iki ciltlik "Boston" adlı eserini, Howard Fast'ın dilimize çevrilen "Suçsuzlar"ını, John Dos Passos'un "Elektrikli Sandalye Karşısında: İki Göçmen İşçinin Amerikanlaştırılmasının Öyküsü" kitapçığını ve "Büyük Para" romanındaki bölümleri, Woody Guthrie'nin "Sacco-Vanzetti Baladları" adıyla bir araya getirilen 12 Şarkısını ve pek az İngilizce bilgisiyle ölüm hücrelerine kapatılan ama 7 yıl hiç durmadan çalışan ve okuyan Vanzetti'nin kendi yazdığı eseri "Bir Proleterin Yaşam Öyküsü"nü sayabiliriz.

"Yaptıklarım İçin Değil, İnanıklarım İçin..."

Bartolomeo Vanzetti 9 Nisan 1927'de idam kararı yüzüne okunduğunda yargıca şöyle demişti:

"İşlemediğim suçlar yüzünden bu güne kadar çekmek zorunda kaldığım acıları, bir köpeğin ya da bir yılanın, dünyanın en aşağı ve en bahtsız yaratıklarının bile çekmesini dilemem.

Ama suçlu olduğum şeyler için çile çektığıme inanıyorum. Radikal olmak suçunu işlediğim için çile çekiyorum ve gerçekten de radikalim. İtalyan olmak suçunu işlediğim için çile çekiyorum ve gerçekten de İtalyanım. Yaptıklarım için değil inandıklarım için çile çekiyorum. Ama haklı olduğuma o kadar inanıyorum ki beni iki kez üst üste idam ederseniz ve iki kez dünyaya gelebilsem yine de bu yaptıklarımı yapmak için yaşardım... Sacco'nun yüce bir inançla cınlayan yürekli sesini ne zaman duysam, onun büyük fedakarlığını ne zaman düşünsem, onun yığıtliğini ne zaman anımsasam, kendimi küçülmüş bulurum... hırsız dediğiniz, katil dediğiniz, mahkum ettiğiniz bu adamın büyüklüğü yanında ben hep küçülürüm. Ama sizin ve savcının kemikleri bile çürüyüp kaybolduğu zaman Sacco'nun adı halkın yüreğinde yaşayacak.

Sizin adımız, savcının adı, yasalarımız, kurumlarımız ve düzmece tanrımız, insanın insanın kurdu olduğu lanetli bir geçmişin silik anısı olmaktan öteye geçemeyecek."

Ölümlerinin 60'ıncı yıldönümünde Sacco ve Vanzetti'yi "Yeni Dünya'da eski zulmün pençesine düşen" bu iki namuslu ve yiğit insanı saygıyla anıyoruz. *

* Makale Güney Gönenç tarafından 1987 yılında kaleme alınmıştır.

Yanıyordu kanlarında şavkı İtalya güneşlerinin
Koşutlar temiz esmer alınlarla hayatın sesine
Dövüştüler yanında dövüşen kardeşlerinin
Yeni dünyada düştüler eski zulmün pençesine
Yedi yıl ölümün karşısında gülerek durdular
Elektrikli iskemleye kadife bir koltukmuş gibi oturdular
Yüreklere dört bin volta yedi dakika dayandı
Yandı yürekleri
Yedi dakika yandı!..
Cani değildiler kurban gittiler bir cinayete
Kurban gittiler dolarların emrindeki adalate

NAZIM HİKMET